

SVET, KI UMRETI NE MORE

Zar in čar — življenje in trpljenje pod cirkuškim šotorom

Ob robu sveta, kjer se bijeta kri in duh za nadvlado ali obstoj, daleč od boje, ne stoji osamljen šotor, ki mora očarati vsakogar, kdor malo pridvigne stransko plahito in pogleda vanj. V njem namreč živi skupina ljudi vseh plemen in verovanj v pisani družbi krotkih živali in divjih zverin, kakor da bi bili z drugega sveta, in že več ko pol stoletja romajo po širnem svetu kakor bolniki, ki iščejo uteha in leka, a ga najti ne morejo.

Vendar je to le vnanji videz. Za skrivnostnim ropotom rdečih voz in barvitopopleskanih vozičkov se vleče duh nomadskega sveta, ki živi aredi zaganja in bleščečih se oblaci: pravo geografsko čudo in skrivnost od začetka do konca.

V tem majhnem svetu najdemo več zemljepisja kakor kjer koli drugje. V njegovih ozkih mejah žive državljani sedem morij z obrazi obrnjenimi proti odprti cesti, kjer se vije dolga kača šotorskih romarjev.

Cedne jahalko iz Francije, rdečelčni atleti iz Skandinavije, rjave lepote iz Argentine, Mehike in sončne Španije, plavo-

gili ustaliti v rednih človeških razmerah. To pa zlasti zaradi tega, ker je med cirkuškimi umetniki mnogo takih, ki so po nerazumljivem klicu pustili častno službo in udobna mesta ter se pridružili potujoči karavani šotorskih čudakov. Tak primer imamo v krotiki Mabel Starkovi. Imela je ravno pod cirkuškimi šotori tolikšno uspeho, da so jo morali zavladati vsi njeni vrstniki in vrstnice. Prej je bila skromna in tiha bolničarka, a pozneje se je z vso ljubeznijo predala vzgoji svetlih pisanih mačk, kakor je sama rada imenovala skupino svojih nevarnih tigrov, jaguarjev in leopardov. Sama je povedala, da nosi po vsem telesu več brazgotin kakor ima žirafa pik po telesu in njena doživljanja bi lahko polnila debele knjige.

Mabel Starkova je bila prva, ki se je lotila vzgoje najbolj nevarnih zverin po novem načinu: namesto bica, groženj in kazni je krotila divje gone z ljubeznijo in skrajno potrpežljivostjo. Navzlic temu pa sama rada priznava, da divje živali nikdar ne boš zares ukrotil.

gibčen in spreten tako da slon lahko pobere z njim silvanko ali pa razvozlja voz. V hlevu nikdar ne vidiš, da bi vsi sloni hkrati ležali. Zdi se, da so ohranili staro prazgodnjo navado, da morata najmanj dva bdeti za stražo, če bi se kak štirinožni neprijatelj nenadoma prikazal. Zato jih krotitelji skrbno varujejo pred stvarmi, ki bi jih utegnile splašiti. Kadar nad velikimi cirkuškimi šotori divjajo deževni viharji, peljejo slone na prosto, ker jih zibanje in napihovanje velikih plah silno vznemirja.

Zirafe lovijo z lasi. Še danes lahko na cirkuški žirafi vidiš, da ima nekje na vratu golo progno: znak, da je bila zajeta v zanki. Zirafe se plodijo v ujetništvu. Vse so silno rahlega zdravja. Zato je pa tudi njihova cena precej visoka.

Tigre, leopardje, pume in jaguarje lo-

vijo v zanke in pasti. Navadno je to železna kletka, v kateri ždi krotilec. Ko se tiger spravi na žrtev, se vrata zapro in žival roma v ujetništvo. Danes pa divje zverine lovijo tudi s plinsko pištolo, ki žival omami. Ko se prebudi, je že ujetnik. S takimi plinskimi kroglicami lahko ukrotiš leva in tigra v razdalji 70 metrov.

Vse te živali pa niso cirkušu samo za razkazovanje. Tu se začneja zanje prava šola. V cirkuških »razredih« učitjo naravne sovražnike, da potrpijo drug z drugim. Ta nauk je sicer dolgotrajen in precej trd, a vendar včasih ustvarja prave čudeže. Tako je neki krotilec napravil skupaj 32 levov, tigrov, leopardov in pum, da so lepo poslušale njegove nauke in opravljale svoje »šolske naloge« pred razvajenim občinstvom. Krotitelji imajo najraje zverine, ki so prišle naravnost iz pragozdov. Cirkuških »smiljenčkov« ne marajo, ker so v šoli zanikrni in šele pozneje razvijajo svoje divje gone, ki jih v mladosti niso kazale. To je pa za krotileca seveda še težje, kakor pa krotiti divjo žival spetka.

Cirkuški ljudje so večinoma zelo skromni in redkobesedni. Če se ti pa posreči, da jim zležeš do srčne bližine, ti bodo razodeli še tisoč skrivnosti, ki jih nikdar ne bi mogel misliti. Ta sreča je bila mila nekemu časnikarju, ki so mu povedali marsikako skrivnost nekdanjega slavnega cirkuša Barnuma. Povedal so mu na primer to, da ima cirkuška skupina 32 kuharjev samo za službenice in da pripravljajo z drugimi strežniki vred dnevno pet tisoč obedov za vse umetnike in službenice. Pri tem pa morajo upoštevati, da so umetniki različne krvi in plemena, raznih navad in še mnogo drugih okoliščin. Ko se je novinar moral okrog levov, mu je krotilec povedal, da lev v resnici s trebuhom govori. Po naravi ima tako nerazločen in nekam oddaljen glas, da ne moreš prav vedeti, od kod prihaja. Seveda mu je to v naravi v zelo veliko korist, zakaj gazele in antilope, ki se v njegovi bližini napajajo, ne vedo, kje

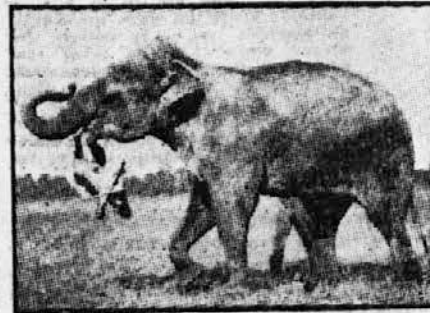
Starkova v šolanem dvoboju s tigrom. Čeprav ima krotilka usnjeno obleko, je to ne zavaruje dovolj pred ostrimi tigrovimi kremplji, zlasti če je zverina nebržna ali celo nasajena.

nihajočih drogovi. Čudno ti mora biti pri srcu, če pomisliš, da se je tak človek vadil edino eno umetnost po 25-30 let, samo da zabava občinstvo za nekaj kratkih minut. Pri tem pa njegovo življenje stalno niha v nevarnosti. Vse kretnje, vsi gibi so do potankosti preizkušeni in preračunani, vsak nihaj visokega droga je do skrajnosti upoštevan.

V cirkuškem življenju so bistvene osebe tudi poklicni šaljičji ali klovnji. Njihova naloga je mnogo težja, kakor bi človek na prvi pogled domneval. Ne samo da morajo skrbeti za šalo, ki naj jo razume brez besedi staro in mlado, preprosto in učeno, ljudje v Evropi ali v Ameriki, marveč morajo tudi sami biti zelo dobri akrobati in znati marsikako umetnijo, čeprav samo na pol. Vse točke si morajo izmisliti sami. Tudi oblačila in potrebščine si določajo po svojem okusu. Vsa klovn težja za tem, da izoblikuje svojo smešno figuro, ki nikjer na svetu nima dvojnika.

Še nekaj zanimivosti. Človek se ne more šuditi, da je vetopnina k cirkuškim priveditvam tako nenavadno draga, če pomisli, kaj vse izdaja cirkuška uprava zgolj za prevoz in za prehrano. Skrbeti mora enako

vanju, viharji, požari so že cirkuš prikrajšali za marsikako dragoceno žival. Divje zverine imajo že tako visoko ceno, kaj šele, če se je moral krotilec z njimi truditi leta in leta.

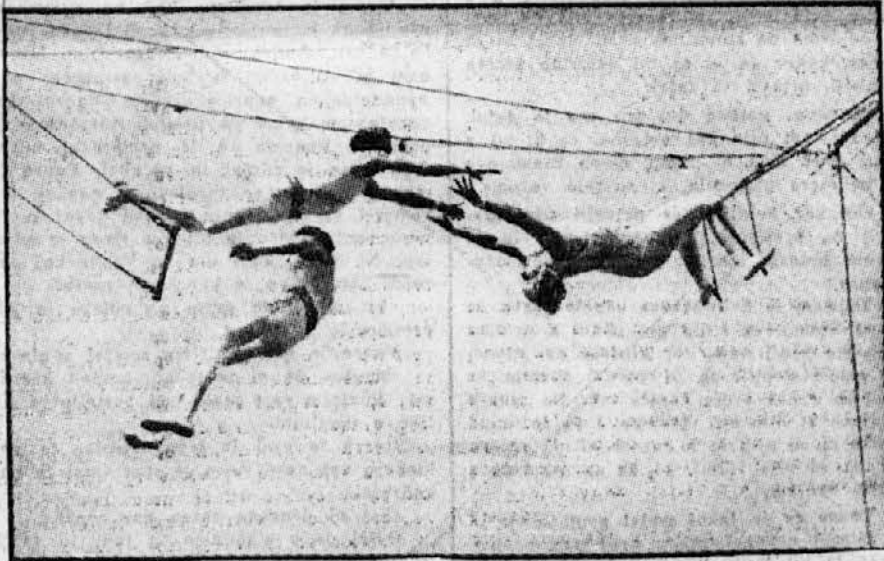

Krotilec v slonovem gobcu. — Pri takem poskusu krotilec vselej tvega življenje. Če bi se žival nenadoma splašila in zaprla mogočne čeljusti, bi bilo po njem. Slona sprva vadijo tako, da mu dajo v gobec žogo v velikosti človeške glave, na katero pozneje obešajo ustrezne uteži.

Naposled pa ima cirkuš celo čete krajačev in šivilj, izkušenih mehanikov, kovačev in tesarjev, ki imajo vsi svoje potrebe. Nad zdravjem cele cirkuške družine pa bdijo skrbni zdravniki, ki morajo poznati vse umetnike in vse živali ter se s svojo znanostjo prilagoditi vsem ljudem različnih plemen in telesnega zdravja. Če na koncu povemo, da ima cirkuš svojo lastno pošto, kamor prihaja stotine pisem vsak dan, tedaj bo seveda najbolj pogledal filatelisti. Videl bo, da ima poštar v rokah kakih 1500 pisem in paketov vsak dan, pa to z znamkami iz prav vseh delov sveta. Kaj bi počeli ljubljanski filatelisti, če bi jim prišla ta pošta v rokel?

Cirkuške umetnike in ljudi je usoda tako zvezala, da so si veliki prijatelji na vseh potovanjih, v veselju in nesreči. Pod cirkuškim šotorom pa se pretaka tudi prava človeška romanca ter žalost. Tako sta se pred nekaj leti poročila znana višinska akrobata Lilijs Leitzel in Alfredo Codona. Milijoni so že videli malo Leitzelovo, kako se je v čudovitem zagonu obratela petnajst metrov nad areno: videl si samo kratek preobrat, blisk srebra in trohen višinski veletot neustrašenega Codona, ki je zaključil višinski plez visokih drog. Akrobata sta si bila velika prijatelja in se kot zakonca zelo ljubila.

Neki petek, 13. februarja, pa je usoda prežala na junaško malo »kraljico zraka«. Bilo je v Kopenhagenu. Nihajoči drog, ki bi ga merala zagrabiti, ko se je apustila s prvega, se je po čudnem naključju nekoliko zakasnil, in akrobatinja je strmoglavila v zaganje arene, kjer jo je mrtvo dvignil njen moč, ki poslej ni hotel nikdar več nastopiti. A usoda ima avojo pot. Njena nečakinja, takrat prav majhna deklica, je danes že v cirkušu in z imenom svoje mrtve tete kaže nove in še lepše umetnije v zraku.

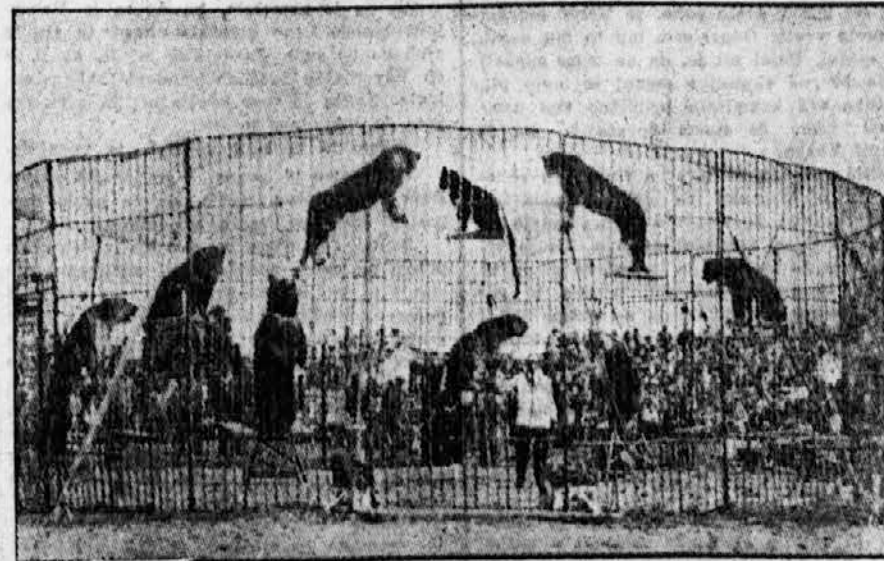
Nihajoči umetniki med nihajočimi drogovi. Vsa gib, sleherni nihaj je natanko preračunan. Najmanjša pogreška ali zaplet bi pomenil smrt ali vsaj zelo hudo poškodbo. Umetnica je pravkar izpustila tovarisa, ki po nevarnem obratu lovi nihajoči drog, na katerem se je približal po zraku drug telovadeč.

se »kralj džungle« skriva. Povedali so mu tudi, da ima severni medved na podplatih prav posebne »kocinice«, ker bi mu narava sicer morala dati smuč ali drsalko. Izvedel je tudi, da se slon najbolj poti med prsti in da ima slon najraje tistega, ki skrbj za njegovo »pedikuro«. Pojasnili so mu še, da ima zebra že ob rojstvu čisto odrasle noge, žirafa pa da nimajo nobenih glasilik.

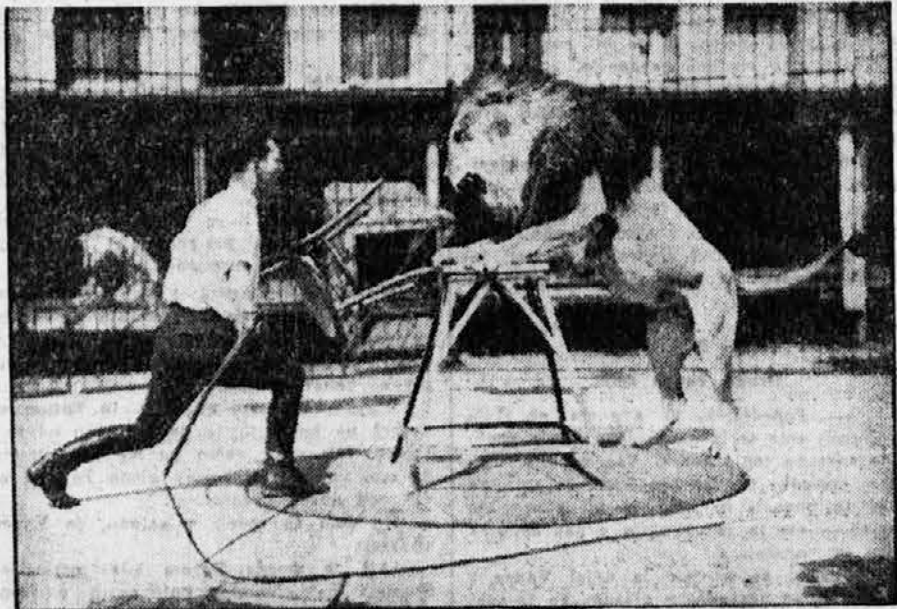
Zverine in krotilci pa so samo ena plat zanimivega cirkuškega življenja. Na drugi strani najdeš celo četo najbolj čudnih ljudi, kar jih more narava v svoji muhavosti prikazati. Vidiš celo vrsto ljudi tako majhne postave, kakor da bi prišli iz bajne dežele, in velike, da te tlilik boli, ko govoriš z njimi; ženske z bradami, živa človeška okostja, pokveke vseh vrst, požiralce strelce itd. Presenetljivo je to, da so se ne kateri prilikavci rodili v docela zdravih družinah. Pa tudi ti prilikavci so naravno razviti, zelo bistri in polni življenja. Tako poznamo družino, v kateri so imeli osem otrok: štiri so ostali priklikavci in se z velikim uspehom uveljavili v cirkušu, ostali štiri pa so bili popolnoma naravno razviti ljudje. Mnogim bo poznani šaljičji in zelo bistri šaljičee Mite, ki meri nekaj nad 35 centimetrov in tehta 12,5 kg. Njegov brat meri 1,80 m, starši pa so srednje velikosti in teže.

Mite je našel najboljšega tovarisa v »nebotičniku«, velikanu iz El Pasa. Najbolj zanimivo pa je, da ga je odkril ravno Mite ter ga pripravil do tega, da se je pridružil cirkušu. Poslej sta bila nerazdružljiva prijatelja.

Posebno poglavje zaslužio akrobati. Med njimi najdemo nekaj zelo skromnih, a visoko omikanih ljudi, ki kažejo vso telesno spretnost v telovadbi na visoko visokih in

Najpopolnejši prikaz, kaj premorejo leta šolanja in potrpljenja. — Krotilec je spravil v isto kletko celo vrsto najbolj nevarnih zverin, ki so si med seboj naravne sovražnice, in jih vse spravil na svoja mesta. Levi, tigr, leopard, puma, jaguarji, rjavi in beli medvedi poslušajo gospodarjevo povelja.

Ceprav je »prince videti besen, ima svojega gospodarja nadvse rad. Slavni krotilec cirkuša Barnuma pri šolanju. Ta lev mu je nekoč rešil življenje, s tem da je raztrgal tigra, ki je krotilca napadel, ko mu je v areni spodrsnilo.

lasi Nemci železnih teles, drobna dekleta iz Jokohame, Tokia, Nagasakija in širokolicični obrazi iz zemlje večnega zrnja, skrivnostni šejki iz pešene Arabije, jezdec iz Avstralije, šaljičji, akrobati, višinski telovadci, jezdec, krotilec in delavec iz vsakega kotička zemlje — vsi ti živijo bratsko življenje pod skrivnostnim šotorom.

Pod to pisanostjo pa se preliva močno organizirano življenje, ki pozna samo eno postavbo: naprej v drugo mesto, na drugo prireditve.

Cirkuš ima tako svojo organizacijo, da so se mnogi vojaški strokovnjaki in znanstveniki resno bavili z njo. Pa ni čudno: vidiš, kako po tihem priroma skupina ljudi z vsemi svojimi potrebščinami in ponoči postavi šotor, da naslednji dan ljudi zabava ter jim pokaže največje sposobnosti človeške zdržljivosti in sožitja s najbolj krutimi živalmi.

Znamenita krotilka Mabel Starkova s svojimi tigri. Tu jo vidimo pri šolanju dveh bengalskih tigrov ter drugega panterja. Panther in tiger sta si naravna sovražnika, oba pa silno zahrbtna in človeku zelo nevarna. Starkova je najboljša krotilka tigrov.

Cirkuški ljudje si pridobivajo zemljepisno znanje, da bi se pred njimi lahko akril marsikak večak. Saj so vsa mesta, vse večje poti prepotovali stokrat in tisočkrat, spoznali ondote ljudi in njihove navade. Zato so se tudi naučili toliko jezikov, da si v zadregi, kako bi jih nagovorili, če ima slučajno opravka z njimi.

Še danes so ljudje, ki gledajo na cirkuško življenje kakor na sožitje manjvrednih in naravno celo pokvarjenih ljudi, ki se zaradi svojih ciganskih govov niso mo-

Velikan iz El Pasa je dolg 2,45 m, njegova svesta prijateljica pa komaj 1 m.